

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»
Экономический факультет
Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»
Экономический факультет
Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УЧЕТА И АУДИТА:
КЛЮЧЕВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ И НЮАНСЫ ПЕРЕХОДА В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**

**Сборник On-line Международной научно-практической
конференции 21 февраля 2025 года**

УДК 657(47+57)
ББК 65.053
П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – PhD, доцент *Каршалова А.Д.*

Научные редакторы:

заведующая кафедрой учета и анализа ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, кандидат
экономических наук, ассоциированный профессор *Г.Д.Аманова*
PhD, и.о.доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН, кандидат
экономических наук, доцент *Л.Н.Сорокина*

**П78 «Международные стандарты учета и аудита:
практика применения в условиях цифровой экономики»:** сборник статей
Международной научно-практической конференции. Астана, ЕНУ им
Л.Н.Гумилева, 2025. – 304 с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов,
докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной
научно-практической конференции 21 февраля 2025 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

*Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам,
представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов
несут авторы статей.*

© Коллектив авторов, 2025
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2025
© РУДН, 2025

ISBN 978 601 337 121 4

СОДЕРЖАНИЕ

Абдула-Заде Георгий Заурови., Петровская М.В. Новые аспекты налоговой среды 2025	6
Абдулина Мадина Ельнуровна Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	10
Кумехов К.К., Шахарова А.Е., Абдулина М.Е. Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	13
Айболатова Аяжан Айболатовна., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Интеграция корпоративного учета и анализа в процесс мониторинга и аудита госзакупок в Казахстане: вызовы и перспективы	16
Алайи Кибанду., Ольга Николаевна Протасова. Бухгалтерский учёт и аудит финансовых результатов в условиях цифровой трансформации	19
Алтынбек Айгерим Бакыткызы., Жаксыбеков Алишер Алматович. Новые направления в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержке бизнеса в связи с пандемией	23
Антонов Даниил Евгеньевич, Влияние цифровой экономики на развитие методов бухгалтерского учёта	27
Асадилобеков Руслан Шодмонбекович., Мартынович Светлана Николаевна. Противодействие корпоротивной коррупции	30
Афонин С.Д, Абуева М.М. Востребованность профессии бухгалтера и аудиторов эпоху цифровизации	35
Ахмад Заки. Китайские инвестиции как ключевой фактор поддержки и развития российской экономики в условиях санкций Запада	38
Әнел-Ханым Сабитова., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Инструменты системы внутреннего контроля предприятий нефтедобывающей отрасли	42
Абуева Милана Магомед-Салиевна., Батжаргал Батцэцэг. Роль комплаенса и корпоративных расследований в противодействии корпоративным преступлениям	47
Балкунов Юрий Викторович, Петровская Мария Владимировна., Проблемы развития управленческого анализа в Российской Федерации	50
Бекмырзаев Алтынбек. Финансовые результаты деятельности организации и оценка эффективности их использования	57
Брук Юлия Михайловна. Налоговая реформа 2025 г. Не забываем «старые» налоговые льготы	60
Ван Линьжуй Тренды международного налогообложения и валютного контроля	64
Ветрова Алина Дмитриевна, Дуброва Марина Викторовна. Финансирование национального проекта «туризм и индустрия гостеприимства» за счет средств федерального бюджета	66
Волдохина Елизавета Александровна Концепция качества аудита: управление ключевыми элементами	70
Глушанков Кирилл Владимирович., Сорокина Лариса Николаевна. Капитализация затрат как способ завышения экономических результатов	75
Громова Ксения Алексеевна., Кумехов Константин Колумбиевич. Цифровизация, как предпосылка формирования новых учетных систем	78
Дикомбаева Каныкей Болотовна Пути эффективности использования собственного капитала	83
Егорова Валерия., Кошурко Владимир., Мартынович Светлана Николаевна. Появление ИИ в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержки бизнеса	88
Журкин Даниил Владиславович. Интеграция искусственного интеллекта в аудит	92
Жолаева М.А. Развитие устойчивого развития в бухгалтерском учете - когнитивный	96

и концептуальный подходы	
Захарова Елизавета Юрьевна., Терентьева Татьяна Олеговна. Российские и международные стандарты учета издательской деятельности	101
Искакова Айгуль Болатбековна. Риск-ориентированный подход в системе управления охраной труда на предприятиях	106
Каирканова Зульфия Раисовна., Аманова Г. Data-mining и перспективы применения в аудите: вызовы и преимущества	109
Какен Алуа Азаткызы. Редомициляция компаний в международной практике: деофшоризация и декларирование зарубежных активов	115
Котов Егор Александрович оценка эффективности использования оборотных активов ОАО «РЖД»	119
Кыдырбек Айида Ердоскызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Современные цифровые инструменты для повышения качества аудита и выявления мошенничества: кейсы из Казахстана	122
Лай Тху Фыонг. Внедрение МСФО во Вьетнаме: анализ текущей ситуации	128
Маркарян Рубен Мкртичович. Развитие производства вина в Грузии: состояние, проблемы, перспективы	132
Мендыгалиева К.К ., Сорокина Л.Н. Большие данные во внутреннем контроле. Опыт и практические рекомендации	137
Менешова Айгерим Кадирбековна. Роль внутреннего аудита в предотвращении финансовых потерь компании	141
Мұратқызы Ә., Аманова Г.Д. Эволюция международных стандартов учета и аудита в цифровой экономике: конвергенция, риск-ориентированный подход, комплаенс-анализ и роль консолидированной отчетности	144
Владимир Викторович Набатчиков. ГИС-технологии на стыке рисков и возможностей: комплаенс, безопасность и инвестиции в эпоху данных	151
Омукеева Айдай. Анализ эффективности использования нематериальных активов	154
Першина Александра Денисовна., Сидоренко Евгения Олеговна., Неспанова Ирина Викторовна. Внутренний аудит: как достигать результатов и соблюдать баланс интересов	156
Петрунин Дмитрий Александрович Совершенствование прямого метода оценки налогового потенциала региона.	159
Петялина Анна Валентиновна. Типовые схемы и методы мошенничества	162
Потехина Елена Витальевна. Некоторые подходы к оценке инвестиционной привлекательности города Москвы	165
Рамазанова Аружан Куанышовна., Абуева Милана Магомед-Салиевна Манипуляции с финансовой отчетностью	169
Рыбалко Галина Николаевна, Дуброва Марина Викторовна. Развитие внутреннего туризма при реализации национальной цели «устойчивая и динамичная экономика»	172
Рысбек кызы Алия. Анализ эффективности использования основных средств	176
Адилбай Улпан., Сансызбай Аруна., Сағынбаева Алина., Сейтканова Саяна., Шынтас Гулсая. Тренды международного налогообложения и валютного контроля	179
Сериккали Сабит. Достижение высокого уровня прибыльности в амбидекстрии управленческого учета	183
Темфак Джиоги Ален., Петровская Мария Владимировна. Инвестиционная привлекательность компании Камеруна	190
Шамшетов Ербол Бахадурулы., Рыскелдиева Дильназ Талғатбекқызы. Риск ориентированный подход в аудите	193
Шапакова Роза. Оценка платежеспособности предприятия и способы ее обеспечения	196
Magzumova Ayaulym Kazhibekovna., Shakirova Moldir Bolatovna., Abdullina Medina Erzhanovna. Tax exemptions and incentives in developed countries	199

Amankossova Danagul., Nurkasheva N. S. Innovative approaches to financial stability analysis: the role of artificial intelligence, big data and blockchain in modern conditions	203
Bekenova Adiya Kairatova. Automation of accounting	209
Oryntay Aidana Kairatbekkyzy, Pirim Amina Ayankyzy, Sukhankulov Arman Karimovich. Identifying and mitigating fraud risks to improve business integrity and investment attractiveness	214
Popov Georgii Evgenievich. Assessment of investment attractiveness of seaside districts of the Kaliningrad Oblast	219
Hakimova Malika Rahim qizi., Ochilov Ilyos Keldiyorovich. Improving cost accounting and product costing	223
Айсаева Үміт Орысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич Коммерциялық емес ұйымдардағы гранттарды есепке алу: тәуекелдер және оларды басқару	227
Ахибова Айнұр Кинабекқызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Қазақстандағы сауда ұйымдарының экспорттық-импорттық операцияларын автоматтандырудың тиімділігі	232
Алшынова Шұғыла Нұрболқызы., Кажмухаметова А.А.Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері	236
Жанат Жанерке Мұратқызы., Кажмухаметова А.А. 16 (IFRS) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес жалдау есебінің ерекшеліктері	241
Ибраева Анель Батырбекқызы., Акимова Бибигуль Жармухаметовна. Қазақстан Республикасындағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру: күйі мен мәселелері	245
Куанышова Асем Жаксыбаевна., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Ішкі бақылау жүйесі және оның ұйымның басқару үрдісіне енгізу қажеттілігі	251
Нұржан Лейла Нұртілеуқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Кәсіпорынның тәуекелдерді басқару жүйесіндегі басқарушылық талдау	256
Орынбасар Шұға Нұрғалиқызы. Бағамдық айырмашылықтардың бухгалтерлік есептегі ролі	262
Рамазанова Мадина Алтынбековна., Садуакасова Кунсулу Жылкайдаровна Агротехсервис компанияларында Direct costing жүйесінде шығындарды есепке алу	267
Сарман Айнұр Болысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Цифрлық экономика дәуіріндегі қаржылық және басқарушылық есептің өзара байланысы	275
Сұлтанова Балнұр Абылайқызы, Садуакасова К.Ж.Көтерме саудада тауарлардың түсуін және өткізілуін есепке алуды ұйымдастыру	281
Тілеухан Гүлзат Серікханқызы. Кірістер мен шығыстарды сызықтық емес бюджеттеу	286
Узбаканова Шынар Берикхановна. Өнеркәсіптік экологиялық инновациялар кәсіпорындар жетістік факторы ретінде қоғамның теңгерімді дамуы	291
Хабибулла Нұрилла Тұрланқызы. Импорттық тауарлардың өзіндік құнын есепке алу әдістемесі	296
Айболатова Аяжан Айболатовна.,Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Цифровизация государственной системы закупок: путь к устойчивому и экологически безопасному развитию в Казахстане	300
Parmanova Faina.. Nurkasheva N. S.Accounts payable of the organization in conditions of instability of the economy methodological foundations of management and analysis	304

Қазақстан Республикасындағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру: күйі мен мәселелері

Ибраева Анель Батырбекқызы,
«Экономика» бағытындағы магистратура
деңгейінің 1 курс студенті

«Есеп және аудит» мамандығы
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Қазақстан

Ғылыми жетекші: қауымдастырылған профессор
Акимова Бибигуль Жармухаметовна

Аннотация. Бұл мақалада бюджеттік мекемелерді қаржыландырудың негізгі мәселелері қарастырылады. Табыс көздері, салықтар түрінде және қаржыландырудың басқа тетіктері қаралды, сондай-ақ алынған қаражатты пайдалану тиімділігі талданды.

Түйінді сөздер: бюджет, қаржыландыру, кірістер, шығыстар, салықтар.

Financing of budgetary institutions in the republic of Kazakhstan: status and problems

Ibrayeva Anel Batyrbekkyzy,
1st year student of the master's degree in economics
"Accounting and Auditing" profile
Faculty of Economics

L.N.Gumilyov Eurasian National University
Kazakhstan

Scientific supervisor: Associate Professor
Akimova Bibigul Zharmuhametovna

Annotation. This article will address the main issues of financing budgetary institutions. The sources of income, in the form of taxes and other financing mechanisms, are considered, and the effectiveness of using the funds received is analyzed.

Keywords: budget, financing, income, expenses, taxes.

Финансирование бюджетных учреждений в Республике Казахстан: состояние и проблемы

Ибраева Анель Батырбекқызы,
Студент 1 курса магистратуры
направления «Экономика»
Специальность " Учет и аудит"

Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева
Казахстан

Научный руководитель: ассоц. профессор
Акимова Бибигуль Жармухаметовна

Аннотация. В данной статье будут рассмотрены основные вопросы финансирования бюджетных учреждений. Рассмотрены источники доходов, в виде налогов и другие механизмы финансирования, а также проанализирована эффективность использования полученных средств.

Ключевые слова: бюджет, финансирование, доходы, расходы, налоги.

Бюджеттік мекемелерді қаржыландыру мемлекеттің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Бюджеттік мекемелер білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет және басқа да қызмет салалары сияқты халықтың әртүрлі әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктерін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Олар қоғамды қолдау мен дамытуға бағытталған негізгі қызмет көрсетушілер.

Алайда, бюджеттік мекемелерді қаржыландыру бірқатар қиындықтарға тап болады. Ең алдымен, мекемелердің жұмысын қолдау үшін қаржыландыру көздерін табу қажет.

Мемлекеттік бюджет бюджеттік мекемелер үшін негізгі табыс көзі болып табылады, бірақ көбінесе оның көлемі шектеулі болғандықтан мекемелер қаржыландырудың балама

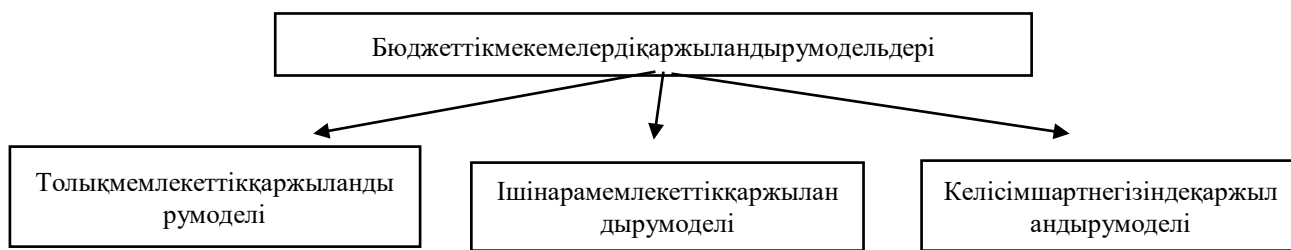
әдістерін іздеуге мәжбүр болады. Сонымен қатар, алынған қаражатты тиімді бөлу де қиындық тудырады.

Бюджеттік мекемелерді қаржыландыру процесі мен модельдері. Бюджеттік мекемелерді қаржыландыру мемлекеттік саясаттың маңызды аспектісі болып табылады. Ол мектептер, ауруханалар, полиция және басқалары сияқты мемлекеттік ұйымдардың жұмысына жеткілікті ресурстар ұсынады. Бұл бөлімде бюджеттік мекемелерді қаржыландыру процесі және осы процестің негізгі модельдері қарастырылады.

Бюджеттік мекемелерді қаржыландыру процесі олардың жұмыс істеуіне қажетті шығындарды анықтаудан басталады. Бұған қызметкерлердің жалақысы, қажетті жабдықтар мен материалдарды сатып алу және инфрақұрылымды қолдау шығындары кіреді. Бұл шығындарды анықтау үшін алдыңғы кезеңдерді талдауға және болашақ қажеттіліктерді болжауға негізделген бюджеттік жоспарлау жүзеге асырылады.

Қажетті шығындар анықталғаннан кейін қаржыландыру көздерін іздеу кезеңі басталады. Алдында талқыланғандай, мемлекеттік бюджет пен жергілікті бюджеттер басты қаржыландыру көзі болып табылады. Олар белгіленген басымдықтарға сәйкес әртүрлі бюджеттік мекемелерді қаржыландыруға қаражат бөледі. Гранттар, қайырымдылықтар немесе коммерциялық қызмет сияқты бюджеттен тыс көздерді тартуға болады.

Бюджеттік мекемелерді қаржыландырудың әртүрлі модельдері бар.[3]

Сурет 1. Бюджеттік мекемелерді қаржыландыру модельдері

Олар мемлекет пен басқа тараптар арасында қызмет көрсету жауапкершілігін бөлуге негізделген. (Сурет 1)

- Толық мемлекеттік қаржыландыру моделі бюджеттік мекеменің жұмыс істеуіне жұмсалатын барлық шығыстар мемлекеттік бюджеттен жабылады деп болжайды. Бұл жағдайда мемлекет мекеме қызметкерлерінің жалақысын төлеп қана қоймай, барлық қажетті ресурстарды қамтамасыз етеді;

- Ішінара мемлекеттік қаржыландыру моделі бюджеттік мекеменің жұмыс істеуіне жұмсалатын шығыстардың бір бөлігі мемлекеттік бюджеттен, ал қалған бөлігі басқа көздерден жабылатынын білдіреді. Мысалы, мекеме коммерциялық қызметтен немесе қайырымдылықтан қосымша қаражат ала алады;

- Келісімшарттар негізінде қаржыландыру моделі бюджеттік мекеме мен мемлекет немесе басқа тараптар арасында шарттар жасасуды көздейді. Бұл келісімшарттар мекеме ұсынатын қызметтерді және қаржыландыру сомасын анықтайды. Бұл модель ресурстарды тиімдірек бөлуге және көрсетілетін қызметтердің сапасына жауапкершілікті арттыруға мүмкіндік береді.

Қаржыландыру моделін таңдау әр бюджеттік мекеменің нақты шарттарына байланысты екенін ескеру маңызды. Ол негізделген және осы ұйымның мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келуі керек. Бюджеттік мекемелерді қаржыландыру процесі мемлекет үшін күрделі міндет болып табылады. Ол мұқият жоспарлауды және шығындардың ашықтықтығын қажет етеді. Қаржыландыру моделін таңдау бюджеттік мекемелердің сапалы жұмыс істеуін және қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтамасыз ету үшін тиімділік пен әділеттілікке негізделуі керек.

Бюджет қаражатын алушылардың 2023 және 2024 жылдарға бөлінген бюджет қаражатын пайдалануы туралы мәліметтерді қарастыра отырып, бюджеттік мекемелердің кірістері мен шығыстарын қалыптастыру олардың қаржылық қызметінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатынын түсінуге болады. Бұл мекемелердің жұмысының тиімділігі ресурстарды дұрыс жоспарлау мен пайдалануға байланысты.

Бюджеттік мекемелердің негізгі кіріс көздерінің бірі-мемлекеттік субсидиялар мен субвенциялар. Бұл қаражат мекемелердің жұмысын қамтамасыз ету, халықты әлеуметтік қорғауды жүзеге асыру, инфрақұрылымды дамыту және т.б. субсидиялар мен субвенциялардың мөлшері мекеменің қажеттіліктерін, оның міндеттері мен функцияларын талдау негізінде анықталады. Қазақстан Республикасында республикалық және жергілікті бюджеттер арасындағы бюджетаралық қатынастар республикалық бюджеттен жергілікті бюджеттерге берілетін субвенциялардың едәуір көлемімен сипатталады. 2023 жылы мұндай субвенциялардың жалпы көлемі 4 995 054 752 мың теңгені құрады. [4]

Табыстың маңызды көзі көрсетілетін қызметтерден немесе тауарларды сатудан түсетін түсімдер болып табылады. Бюджеттік мекемелер ақылы қызметтерді ұсына алады немесе өз өнімдерін нарықта сата алады. Осыдан алынған қаражат ағымдағы шығындарды немесе инвестициялық жобаларды қаржыландыруға бағытталуы мүмкін.

Ұйымдар несиелер мен несиелер арқылы қаржыландыруды тарту мүмкіндігіне ие. Бұл ірі инвестициялық жобаларды іске асыру, объектілерді салу немесе жаңғырту үшін қажет болуы мүмкін. Қарыз қаражатын коммерциялық банктерден де, мемлекеттік қорлардан немесе халықаралық ұйымдардан да алуға болады.

Бюджеттік мекемелердің шығыстарына персоналдың еңбегіне ақы төлеу шығындары, қорға есептелген салықтар еңбекке ақы төлеу, шикізатты, материалдар мен жабдықтарды сатып алу, коммуналдық қызметтерді төлеу, есептелген амортизация сомасы, Ұй-жайлар үшін жалдау ақысы, қарыздар бойынша төлемдер және басқа да ағымдағы шығындар кіреді. Сонымен қатар, қаражаттың бір бөлігі инвестицияларға – жаңа бағдарламалар мен жобаларды дамытуға бөлінуі мүмкін. [5]

Қаржыны тиімді басқарудың маңызды элементі қаражаттың пайдаланылуын бақылау болып табылады. Бюджеттік мекемелер шығындар мен кірістер жоспарының орындалуын қатаң қадағалап отыруы керек, сондай-ақ олардың іс-әрекеттерінің тиімділігіне талдау жасауы керек. Ол үшін ұйым ішіндегі ақша ағынын бақылауға мүмкіндік беретін есеп және бақылау жүйелері қолданылады.

Бюджеттік мекемелердің кірістері мен шығыстарын дұрыс қалыптастыру олардың қаржылық тұрақтылығы мен тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз етудің кілті болып табылады. Халыққа сапалы қызмет көрсету, инфрақұрылымды дамыту және қойылған мақсаттарға қол жеткізу мүмкіндігі осыған байланысты. Сондықтан осы мекемелердің басшылығы мен қаржылық қызметтері ресурстарды жоспарлау мен пайдалануда жоғары жауапкершілікті көрсетуі керек.

Бюджеттік қаржыландыру нысандары бюджеттік мекемелердің қызметін қамтамасыз етудің маңызды аспектісі болып табылады. Әр мекеменің ерекшелігі мен мақсаттарына байланысты оның қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін қаржыландырудың әртүрлі нысандарын пайдалануға болады.

Бюджеттік қаржыландырудың негізгі нысандарының бірі мемлекеттік бюджеттен тікелей қаржыландыру болып табылады. Мұндай тәсілмен қаражат нақты мекемеге мемлекеттік бюджеттің жалпы көлемінен бөлінеді. Бұл қаражаттың пайдаланылуын тиімдірек бақылауға және ұзақ уақыт бойы қаржыландырудың тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасындағы осындай мекеменің мысалы ретінде өсімдіктердің карантиндік және экзотикалық ауруларының республикалық мемлекеттік қазыналық ғылыми орталығы болып табылады. Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын бұл мамандандырылған мекеме өсімдіктерді карантин және қорғау саласындағы ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді жүзеге асырады. [6]

Қаржыландырудың тағы бір түрі-мақсатты қаржыландыру. Бұл тәсілде қаражат белгілі бір мәселені немесе Жобаны шешуге бөлінеді. Мақсатты қаржыландыру жаңа бағдарламаларды әзірлеу, материалдық-техникалық базаны жаңарту немесе қызметкерлердің біліктілігін арттыру үшін пайдаланылуы мүмкін. Бұл тәсіл қаражатты мекеменің қазіргі қажеттіліктеріне сәйкес икемді бөлуге мүмкіндік береді. Мұндай қаржыландырудың мысалы ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық қызмет нәтижелерін коммерцияландыру жобаларын гранттық қаржыландыру болып табылады. [7]

Сондай-ақ, қаржыландыру нысанын конкурстық негізде бөлуге болады. Бұл жағдайда мекеме конкурсқа қатыса алады және гранттар немесе демеушілік бағдарламалар сияқты әртүрлі көздерден қаржыландыруды ала алады. Бұл тәсіл әдеттегі бюджеттік қаржыландыруда қол жетімді болмауы мүмкін жобаларды немесе бағдарламаларды іске асыру үшін қосымша қаражат алуға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасында мекемелер қаржыландыруды мемлекеттік гранттар мен демеушілік бағдарламаларды қоса алғанда, түрлі көздерден ала алады. БҰҰ Даму Бағдарламасының (БҰҰДБ) аясында Қазақстанда іске асырылатын Жаһандық Экологиялық Қордың (ЖЭҚ) Шағын Гранттар бағдарламасы осындай қаржыландырудың мысалы болып табылады. Осы бағдарлама арқылы үкіметтік емес және коммерциялық емес ұйымдар, сондай-ақ жергілікті қауымдастықтар экологиялық жобаларды жүзеге асыру үшін грант алуға өтініш бере алады. Мысалы, 2024 жылы Қазақстанның он облысынан жиырма екі экологиялық бастама осы бағдарлама аясында қаржылай қолдау алды.[8]

Қаржыландырудың тағы бір түрі-ішінара өзін-өзі қаржыландыру. Бұл тәсілмен мекеме белгілі бір шығындарды жабу үшін өз ресурстарын пайдаланады. Мысалы, ол ақылы қызметтерді ұсына алады немесе өз қызметін қосымша қаржыландыру үшін тауарларды немесе қызметтерді сатудан түскен кірісті пайдалана алады. Бұл қаржылық тәуелсіздікті жақсартуға мүмкіндік береді және кірісті әртараптандыруға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасында бюджеттік мекемелер ақылы қызметтер көрсетуден немесе тауарларды сатудан түсетін кірістерді қоса алғанда, белгілі бір шығыстарды жабу үшін өз қаражатын пайдалана алады. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстандық стратегиялық зерттеулер институты (ҚСЗИ) осындай пайдаланудың мысалы болып табылады. ҚСЗИ ғылыми зерттеулер жүргізу, консалтингтік қызметтер көрсету және семинарлар ұйымдастыру сияқты ақылы қызметтерді ұсынады. Бұл қызметтерден түсетін кірістер қосымша жобаларды қаржыландыруға және институттың операциялық шығындарын жабуға жұмсалады.[9]

Сонымен, қаржыландырудың маңызды нысаны-бірлесіп қаржыландыру. Мұндай тәсілмен мекеме мемлекеттік бюджеттен де, басқа қаржыландыру көздерінен де қаражат алады. Бұл қаржыландыру мүмкіндіктерін кеңейтуге және тапсырмалар мен жобаларды жүзеге асыру үшін қосымша ресурстармен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бюджеттік ұйымдарды қаржыландырудың негізгі көзі мемлекеттік бюджет екенін ескере отырып, мемлекеттік бюджеттің өзін не толықтыратынын түсіну маңызды. Түсім көздері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ бұл түсімдердің үлкен үлесі салықтардан, салықтық емес түсімдерден және трансферттерден келеді. [10]

2024 жылғы қаңтар-мамырдағы республикалық бюджеттің атқарылу қорытындыларын талдау республикалық бюджетке түсетін түсімдердің айтарлықтай төмендегенін көрсетті. Алғашқы бес айдың қорытындысы бойынша Республикалық бюджеттің кірістері бойынша жоспардың орындалмауы рекордтық 1,6 трлн теңгені құрады. Осы соманың 1,4 трлн. теңге салық түсімдеріне тиесілі. Салық түсімдері бойынша жылдық орындау 28% -. құрады.Салық түсімдері бөлінісінде қосылған құн салығы (ҚҚС), корпоративтік табыс салығы (КТС) және шикі мұнайға әкетілетін кедендік баждар бойынша ең көп төмендеу байқалады.[2]

ҚҚС бойынша республикалық бюджетке жоспарланған 2,6 трлн теңгеге қарсы 2 трлн теңге түсті, жоспардан ауытқу 637,2 млрд теңгені құрады. 5 айдың қорытындысы

бойынша ҚҚС бойынша орындау жылдық жоспардың үштен бірінен азын немесе 27% - құрады.[2]

Жоғары аудиторлық Палатаның есебіне сәйкес, 2023 жылы нөлдік мөлшерлеме бойынша ҚҚС қайтару 518,3 млрд теңге сомасына тоқтатылды. Өткен жылғы бюджет көрсеткіштерін уақытша жақсартқан бұл шара ағымдағы жылы ҚҚС түсімдерін айтарлықтай қысқартты.[2]

Жоспардың 5 айға КТС бойынша орындалмауы 527,7 млрд теңгені құрады (1,8 трлн теңгеге қарсы 1,2 трлн теңге). Жыл сайын КТС бойынша орындау өте төмен 26% құрады. Металдар мен мұнай сияқты негізгі экспорттық тауарларға әлемдік бағаның төмендеуі ірі экспорттаушылардың кірістерін едәуір төмендетіп, олардың салық міндеттемелеріне тікелей әсер етті.[2]

Сонымен қатар, ҚҚС жағдайына ұқсас, өткен жылдың кіріс бөлігін асыра бағалау үшін 2024 жылдың 1-ші тоқсанында КТС бойынша 2023 жылдың 4-ші тоқсанына 183,2 млрд теңге сомасына төлемдер жасанды түрде ауыстырылды. Түсімдерді жасанды түрде көбейтудің бұл тәжірибесі бюджеттік міндеттемелерді орындаудың нақты көрінісін бұрмалайды және салықтарды жоспарлау мен жинаудағы жүйелік проблемаларды көрсетеді.[2]

5 айдың қорытындысы бойынша шикі мұнайға әкетілетін кедендік баждардан түсетін түсімдер ағымдағы жылдың жоспарына 110,7 млрд теңгеге орындалмады. Шикі мұнайға әкетілетін кедендік баждар бойынша орындау жылдық жоспарға 28% - % құрады. [2]

Барлық дерлік Салықтық түсімдер бойынша, оның ішінде шикі мұнайға әкетілетін кедендік баждардан түсетін түсімдердің төмендеуі мұнайға әлемдік бағалардың төмендеуімен байланысты, бұл экспорттан түсетін кірістердің қысқаруына алып келді. Бұл Қазақстанның республикалық бюджеті мұнай мен табиғи ресурстарға әлемдік бағалардың ауытқуына байланысты болып отырғанын айқын көрсетеді. Негізгі міндеті тұрақтандыру функциясы болып табылатын Ұлттық қорды құру Қазақстан экономикасын мұнай бағасының ауытқуынан күтілетін нәтижелер әкелмейінше сақтап қалу болып табылады. Әкімшілендіруде проблемалар болғанымен, Қазақстан бюджеті мұнай және табиғи ресурстарға тәуелділігіне байланысты осал болып қала береді, бұл экономиканы одан әрі реформалау мен әртараптандыру қажеттігін көрсетеді.

Салықтық түсімдерден айырмашылығы, салықтық емес түсімдер, керісінше, 242,6 млрд теңгеге жоспарды негізінен мемлекеттік меншіктен түскен кірістер есебінен асыра орындады. Республикалық меншіктегі акциялардың мемлекеттік пакеттеріне дивидендтер 204,1 млрд теңгеге өсті. Салықтық емес түсімдер бойынша орындау жылдық жоспарға 88% - құрады.[2]

Ұлттық қордан берілетін трансферттерге келетін болсақ, республикалық бюджетке берілетін трансферттер түсімдерінің орындалуы 2024 жылға арналған жылдық жоспардың 68% - % асады. Мәселен, 2024 жылдың алғашқы бес айының қорытындысы бойынша республикалық бюджетке жылына жоспарланған 3 600 млрд теңгеден 2 450 млрд теңге түсті. Осылайша, ағымдағы жылға жоспарланған трансферттердің жартысынан көбі бюджетке тартылды. Бюджет тапшылығын жабу үшін Ұлттық қор қаражатын пайдаланудың бұл тәжірибесі бюджеттің трансферттерге созылмалы тәуелділігін көрсететін және фискалдық саясаттағы жүйелі проблемаларды көрсететін жылдан жылға жалғасуда. [2]

Осылайша, 2024 жылғы қаңтар-мамырда Қазақстан мемлекеттік қаржыны басқарудағы жүйелі проблемаларды анықтаған салық түсімдерінің айтарлықтай төмендеуіне тап болды. Негізгі себептерге ҚҚС пен табыс салығын тиімсіз басқару ғана емес, сонымен қатар бюджеттің табиғи ресурстардың әлемдік бағасына сыни тәуелділігі жатады. ҚҚС-ты қайтаруды тоқтата тұру, табыс салығын төлеу мерзімдерін ауыстыру және Ұлттық қордан трансферттерді пайдалану сияқты уақытша шаралар іргелі мәселелерді шешпейді, тек оларды болашаққа қалдырады. Қазақстан бюджеті

экономиканы тұрақтандыру үшін Ұлттық қордың құрылуына қарамастан, мұнайға және басқа ресурстарға әлемдік бағалардың ауытқуына осал және тәуелді болып қала береді. [2]

Қорытындылай келе, бюджеттік қаржыландыру нысандары бюджеттік мекемелердің қызметін қамтамасыз ету үшін маңызды. Қаржыландырудың әртүрлі тәсілдері ресурстарды тиімді басқаруға және әр нақты мекеменің мақсаттарына жетуге мүмкіндік береді. Қаржыландырудың әртүрлі нысандарының комбинациясы шығындарды барынша оңтайландыру және бюджеттік ұйымдардың тиімділігін арттыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Бюджет кодексі (04.12.2024 жылдан бастап өзгертулер мен толықтырулармен) 2008 жылғы 04 желтоқсандағы № 95-IV.
2. Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі / 2024 жылғы қаңтар-мамырдағы республикалық бюджеттің атқарылуы. Электрондық ресурс - openbudget.kz/news/25/
3. Ибришев Н.Н., Рахимбаев А., Михель Э.Э. Корпоративные финансы: Учебник. - Издательство «Lem», 2019. – 189 с.
4. 2023 – 2025 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы. adilet.zan.kz
5. Қазақстан Республикасының Бірыңғай бюджеттік жіктемесінің кейбір мәселелері. Электрондық ресурс - adilet.zan.kz
6. Ж. Жиенбаев атындағы Қазақ өсімдіктерді қорғау және карантин ғылыми-зерттеу институты. Электрондық ресурс - niizkr.kz
7. Все об источниках финансирования бизнеса в Казахстане. Электрондық ресурс - asercapital.kz/materialy/vse-ob-istochnikah-finansirovaniya-biznesa-v-kazahstane/
8. Двадцать Две Экологические Инициативы Из Регионов Казахстана Получили Гранты В Рамках Программы Малых Грантов ГЭФ В Казахстане. Электрондық ресурс - undp.org
9. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстандық стратегиялық зерттеулер институты (ҚСЗИ). Электрондық ресурс - kisi.kz
10. Доходы бюджета Казахстана: Рост и структура за полгода. Электрондық ресурс - novoetv.kz